

Er vi på vei mot verdenskrig?

Av Torkel Brekke, professor i religion og samfunn og religionshistoriker i Civita

I løpet av 2024 har flere forskere og analytikere, blant annet den kjente og kontroversielle Niall Ferguson, trukket paralleller mellom dagens internasjonale konflikter og konfliktene som førte til verdenskrig på 1930-tallet. Russland, Kina og Iran får i slike analyser den samme rollen som de tre aksemaktene Tyskland, Italia og Japan. Det er ikke så mye Norge kan gjøre med utviklingen, men likevel har våre politiske ledere et ansvar for å bidra til å minske sjansen for verdenskrig. Da må norsk utenrikspolitikk starte med en god analyse av hva som er i ferd med å skje globalt, og man må ta bedre utenrikspolitiske valg. Først og fremst må Norge bidra til at de nye aksemaktene, Russland, Kina og Iran, taper konfliktene de har satt i gang i sine nærområder. Hvis de vinner, vil de negative konsekvensene være uoverskuelige for Norge og for verden.

Tre nye aksemakter

Som på 1930-tallet står verden i dag overfor tre store regionale utfordringer hvor krig enten er en realitet eller en mulighet i nær framtid: Kinas provokasjoner og militære opprustning i Stillehavet, Russlands krig i Ukraina, og Irans krig for regional dominans i Midtøsten.

Dagens tre konflikter speiler de tre regionale krisene forut for andre verdenskrig, med Japans aggresjon i Asia, Italias imperialistiske ambisjoner i Afrika og Middelhavet, og Tysklands ambisjoner om hegemoni i Europa.

Dagens revisjonistiske makter - Kina, Russland og Iran - deler flere fellestrekk med de fascistiske maktene på 1930-tallet. De har autokratiske styresett med ambisjoner om å utfordre den USA-ledede verdensordenen, på samme måte som aksemaktene på 1930-tallet delte illiberal styresett og ønsket om å endre *status quo* til sin fordel. Et fellestrekk mellom 1930-tallet og dagens situasjon er hvordan regionale konflikter gjensidig forsterker hverandre. Ustabilitet i én region bidrar til økt ustabilitet i andre; krigen i Ukraina påvirker Midtøsten og Øst-Asia – og omvendt. Dette minner om hvordan fascistisk aggresjon i én region banet vei for aggresjon i andre regioner på 1930-tallet.

Det er selvsagt grunn til å være kritisk til slike historiske paralleller, både av historiefaglige og politiske grunner. Historiefaglig kan man påpeke alle de viktige forskjellene mellom 1930-tallet og dagens situasjon. Politisk må man ikke gå i en felle hvor man tenker at man kun har ett valg i dagens situasjon, nemlig full politisk og militær konfrontasjon før aksemaktene blir sterkere. Verken president Biden eller forbundskansler Scholz er Neville Chamberlain; dialog med Kina eller Iran trenger ikke være «appeasement». En viktig forskjell på 1930-tallet og nå er dagens fravær av en reell allianse som minner om den som ble etablert mellom Tyskland, Italia og Japan. Likevel, det økende samarbeidet mellom dagens revisjonistiske makter, særlig partnerskapet mellom Russland og Kina, samt deres støtte til Iran, kan minne om hvordan aksemaktene gradvis beveget seg fra felles interesser til forpliktende allianse på 1930-tallet.

USA og dets allierte står overfor en rekke utfordringer, som man på sikt kanskje ikke har ressurser eller vilje til å takle, ikke ulikt hvordan demokratiene slet med å håndtere flere kriser samtidig på 1930-tallet. USA har brukt store ressurser på å forberede seg på konfrontasjon med Kina. En krig om Taiwan vil raskt kunne bli en stor regional krig, fordi Japan og andre av USAs allierte vil bli trukket inn raskt. En krig i Stillehavet, kombinert med kriser i Europa og Midtøsten, kan skape en situasjon lik 1940-årene, med storkrig i alle Eurasias nøkkelregioner samtidig. Selv om dagens situasjon selvsagt ikke er identisk med 1930-tallet, er parallellene interessante.

Konflikter veves sammen

De tre konfliktene i Ukraina, i Midtøsten og i Sør-Kinahavet og Taiwan er separate, men har flere sammenvevde aspekter som påvirker global sikkerhet. Russlands invasjon av Ukraina har ført til økt spenning mellom Vesten og Russland, noe som påvirker maktbalansen i Midtøsten og Asia. Dette har gitt Iran spillerom til å støtte Russland og utfordre Israel, samtidig som det har svekket USAs evne til å fokusere på utfordringene fra Kina i Stillehavsregionen. Kina har på sin side utnyttet situasjonen til å styrke båndene med Russland og Iran, noe som gjør USAs strategiske posisjon vanskeligere. Konflikten mellom Israel og Iran har eskalert parallelt, og USA har forsøkt å roe gemyttene ved å flytte store militære ressurser til regionen både for å trygge Israel og avskrekke Iran og Irans stedfortredere. Dette trekker USAs oppmerksomhet bort fra Øst-Asia, hvor Kina fortsetter å hevde territorielle krav i Sør-Kinahavet og øke presset mot Taiwan. Samlet sett skaper disse konfliktene en kompleks global sikkerhetssituasjon der stormaktene må balansere sine interesser og ressurser på tvers av flere fronter samtidig, noe som øker risikoen for misforståelser og utilsiktet eskalering.

Den andre verdenskrig ble en verdenskrig fordi krigene startet av Tyskland, Italia og Japan, ble vevet sammen til én global konflikt. Det var ikke gjensidig beundring eller felles ideologi som gjorde det naturlig for de tre diktaturene å samarbeide. Det var i de tre landenes interesse å alliere seg fordi de hadde felles fiende, nemlig den demokratiske verden. Vi ser et lignende mønster i dag. Krigene i Ukraina og i Midtøsten veves sammen på en rekke måter. Russland gikk inn i borgerkrigen i Syria på Assads side, og gikk seirende ut av konflikten. Det har blant annet gitt Russland den fordel at landet besitter både en flåtebase og en flybase i Syria. Iran og landets allierte militser kjempet også på Assads side i Syria, og kom også styrket ut av krigen. Etter Russlands fullskala invasjon av Ukraina, har Iran blitt en svært viktig leverandør av våpen. Iranske droner og raketter tar livet av ukrainske sivile – med fullt overlegg fra Russlands side. Dermed er Russland i realiteten – om ikke formelt - alliert med Iran mot Israel og Vesten i Midtøsten, selv om Russland og Israel passer på å ikke komme i åpen konflikt med hverandre. Putins regime drar nytte av konflikt i Midtøsten så lenge Iran ikke trekkes inn direkte i en større krig, som ville tvinge iranerne til å prioritere våpenstøtte til egne styrker og stedfortredere. Av samme årsak ønsker ikke Russland full krig mellom Israel og Hizbollah.

Russland og Kina har gjennom mye av historien vært fiender, men i landskapet man befinner seg i etter 2014, har det vært stadig mer naturlig for de to landene å samarbeide. Kina hjelper Russland i Ukraina, samtidig som Beijing forsøker å framstå som et ansvarlig regime som vil ha en fredelig løsning. De siste årene har samarbeidet mellom Kina og Iran blitt betydelig styrket, i stor grad som en reaksjon på økende spenninger med Vesten. Kina har gjentatte ganger stemt i Irans favør i FN og andre internasjonale fora. Det gir Iran viktig diplomatisk ryggdekning mot vestlig press. Kinas rolle som mekler i normaliseringen av forholdet mellom Iran og Saudi-Arabia i 2023 viste landets økende innflytelse i regionen på bekostning av USA. I 2021 undertegnet landene en 25-årig strategisk samarbeidsavtale som omfatter omfattende økonomisk og sikkerhetspolitisk samarbeid. Kina har blitt Irans viktigste handelspartner under vestlige sanksjoner, særlig gjennom import av iransk olje til gunstige priser. Iran har mottatt viktig teknologi fra Kina, spesielt innen områder som overvåkning, 5G-nettverk og muligens militær teknologi. Det er indikasjoner på at Kina har bidratt med komponenter og teknologi som kan brukes i Irans drone- og missilprogrammer. Samtidig har Iran forsynt Russland med droner som brukes i krigen mot Ukraina, noe som indirekte støtter Kinas allierte. Kina og Iran deler fiendskap mot det de ser på som vestlig, og spesielt amerikansk, dominans i det internasjonale systemet. De ønsker en verdensorden der deres egne interesser får større spillerom i regionene som de mener at de bør dominere.

Hva må gjøres?

Russland, Kina og Iran er i konflikt med Vesten, altså også med Norge. De bruker militærmakt for å ta seg til rette i det de mener er «deres» regioner, men de bruker også forskjellige midler for å påvirke politikk globalt. Det er avgjørende at de vestlige landene står samlet i sin støtte til landene som er sterkest truet av dagens aksemakter. Ukraina, Israel og Taiwan er landene som står i fremste rekke i disse regionale konfliktene, hvor dagens verdensorden blir forsøkt ødelagt. Det beste vi kan gjøre for å hindre at konfliktene veves sammen, og blir til en global krig med enda større

konsekvenser, er å støtte landene som står fremst i konfliktene mot de autoritære og imperialistiske statene som truer freden. Det er avgjørende for den verdensorden som Norge nyter godt av, at Russland, Kina og Iran ikke seirer i de konfliktene de har satt i gang i tre hjørner av det eurasiske kontinentet.

Samtidig er det slik at seier og tap i de tre krigene henger sammen. Dersom Ukraina med vestlig hjelp vinner over Russland, vil det dempe Kinas lyst på konfrontasjon i Stillehavet. Dersom Russland vinner i Ukraina, vil det gi Russland ambisjoner til å utfordre andre land i sitt nærområde på sikt, noe spesielt de baltiske landene og Polen er opptatt av. Dersom Iran når sine mål om regionalt hegemoni, kan det innebære framtidsscenarioer hvor Israel bruker langt hardere militære midler enn det vi har sett så langt, for å sikre at landet overlever. Israel er en atomkraft. På den andre siden, dersom Israel klarer å ødelegge, eller i det minste svekke, Irans mange stedfortredere, som Hizbollah og irakiske militære grupper - og Hamas - vil det skape en situasjon der Israel på sikt er tryggere. Et trygt Israel er en forutsetning for en tostatsløsning. Et Israel som fortsetter å være under enormt press fra iranske stedfortredere, vil aldri godta at en stat oppstår på Vestbredden og Gaza. Derfor må trusselen fra Iran fjernes ikke bare for Israels sikkerhet, men også for at man skal komme videre i en eventuell prosess med en palestinsk stat. Samtidig vil et Iran som lider tap enten i direkte krig eller gjennom ødeleggelse av stedfortredere i Libanon, Irak, Jemen og andre steder, måtte slutte å selge våpen til Russland, og et svekket Iran vil bli en mindre attraktiv partner i Midtøsten for Kina.

Kilder

Dette notatet bygger på en rekke forskjellige kilder, blant annet to artikler skrevet av Hal Brands i tidsskriftet *Foreign Affairs* i 2024 med titlene «The Next Global War» (26. januar) og «The New Autocratic Alliances» (29. mars). Det bygger også på en artikkel med tittel «The Axis of Upheaval» skrevet av Andrea Kendall-Taylor og Richard Fontaine i tidsskriftet *Foreign Affairs* 23. april 2024. I tillegg bygger det på flere tidligere notater fra Civita: «[Hva ønsket Hamas oppnå med 7. oktober-massakren](#)», «[Hvilke konsekvenser får 7. oktober?](#)», «[BRICS-landene: Resten mot Vesten?](#)» og «[Clash of Civilizations 30 år etter](#)». Det bygger også på notater og intervjuer fra Civita om Ukraina-krigen, som f.eks. intervju med Francis Fukuyama fra 30. juli 2024.

Civita er en liberal tankesmie, som gjennom sitt arbeid skal bidra til økt kunnskap og oppslutning om liberale verdier, institusjoner og løsninger, og fremme en samfunnsutvikling basert på respekt for individets frihet og personlige ansvar. Den enkeltes publikasjons forfatter(e) står for alle utredninger, konklusjoner og anbefalinger, og disse analysene deles ikke nødvendigvis av andre ansatte, ledelse, styre eller bidragsyttere. Skulle feil eller mangler oppdages, ville vi sette stor pris på tilbakemeldinger, slik at vi kan rette opp eller justere.

Ta kontakt med forfatteren på torkel@civita.no eller civita@civita.no